

VAN KLAPPEN NAAR CLICKS

EEN LES OVER GEWELD, FILMEN EN DELEN...
EN WAT JIJ DAN DOET

Via een film maakt jouw klas kennis met jongeren die in een gewelddadige situatie terecht zijn gekomen. Wat is er aan de hand? De film gaat over een incident dat heeft plaatsgevonden en waar de jongeren een rol in spelen. Maar hoe zit het precies? Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Jouw klas gaat op zoek naar het 'hoe' en het 'waarom'.

In de les werk je naast kennisoverdracht aan het verwerven van inzicht in het handelen in een digitale omgeving.

- De leerlingen ervaren hoe de kenmerken van de digitale wereld een rol spelen in hun keuzes.
- Ze leren dat iemand onbedoeld dader kan worden en dat omstanders niet altijd onschuldig zijn.
- En ze leren wat hun eigen handelingsperspectief is in dit soort situaties.

Met deze les vergroot je de digitale weerbaarheid, en werk je aan digitale geletterdheid en aan burgerschapsdoelen.

In deze handleiding vind je uitleg over de werkwijze in jouw klas en hoe je die kan begeleiden.

Online geweld is complex, zeker wanneer de online en de fysieke wereld door elkaar heen lopen (hybride geweld). Het speelt zich vaak af over een langere periode, en dat los je niet op in één les. Daarom is het belangrijk om ook je collega's, de ouders en het lokale jongerenwerk te betrekken. De les kan de aanleiding zijn voor meer alertheid en openheid: samen optrekken en om de jongeren heen gaan staan is belangrijk, ook na een maand, een half jaar of nog langer.

VOORBEREIDING EN BENODIGDHEDEN

De les duurt 1 lesuur en heeft een voorbereiding van ongeveer 20 minuten. We geven globaal aan hoe de les eruit kan zien. Uiteraard is het aan jou als docent om de les te geven op een manier die bij jouw leerlingen past. Het is ons advies om in de weken na de les nog eens op dit onderwerp terug te komen, omdat de kans groot is dat de les iets losmaakt. Ook is het goed zowel binnen je school als naar de ouders en/of verzorgers en de leerlingen toe de les aan te kondigen.

Voorafgaand aan de les:

- Zorg dat het team op school op de hoogte is: wat, waarom, wanneer doen we deze les. (Bijv. in het teamoverleg)
- Stuur vanuit de school een brief uit naar de ouders en/of verzorgers: wat gaan we doen, wat kun je thuis doen? Heeft er in de klas of op school al eens een soortgelijk incident gespeeld? Organiseer dan samen met het lokale jongerenwerk een ouderavond over dit thema.
- Kondig de les aan bij de leerlingen: volgende week gaan we het hebben over online geweld. (Hebben jullie op school weleens iets vergelijkbaars meegeemaakt? Dan kun je daarnaar verwijzen.)
- Breng de handelingsperspectieven die specifiek voor jouw school gelden in kaart: jongerenwerk, buurtwerk, de rol van de mentor of vertrouwenspersoon: waar kunnen leerlingen terecht en wat gebeurt er dan?

Voorbereiding van de les

Al het uit te printen materiaal staat op

www.mijncyberrijbewijs.nl/#onlinegeweld

1. Lees de docentenhandleiding.
2. Neem de slides van het digibord en het bijbehorende filmmateriaal door.

Bij het bekijken van de filmfragmenten van Paolo en Jay wordt de klas in 6 gelijke groepen verdeeld. De helft van de groepen kijkt het filmfragment van Paolo, de andere helft kijkt het fragment van Jay. Vragen over het fragment worden beantwoord in de bijbehorende lesbrieven.

3. Zet voor elke groep een device (tablet, Chromebook of computer) klaar.
4. Print voor iedere groep één van de twee lesbrieven.

VIER STAPPEN

De opzet van Mijn Cyberrijbewijs, het lesprogramma waar deze les een onderdeel van is, is geïnspireerd op het socratisch gesprek. Een zorgvuldig gesprek waarin je leert je oordeel uit te stellen en je leert je te verplaatsen in anderen. Vanuit verschillende perspectieven kom je samen tot nieuwe kennis. De les bestaat uit vier verschillende stappen. Elke stap kenmerkt zich door een vraag.

STAP 1:

WAT IS ER GEBEURD?

STAP 2:

WAT VINDEN DE HOOFDPERSONEN?

STAP 3:

HOE KON DIT GEBEUREN?

STAP 4:

HOE VOORKOMEN WE DAT HET (OPNIEUW) GEBEURT?

Per stap krijgen de leerlingen meer informatie en verplaatsen ze zich nog beter in de verschillende betrokkenen. Samen komen jullie tot inzichten om de vraag bij stap 4 te beantwoorden.

ONLINE GEWELD

Deze les gaat over online geweld. Ter voorbereiding staat op deze en de volgende pagina informatie over dit thema gebundeld.

De informatie is opgedeeld in:

- Algemene kennis.
- Uitleg over de achterliggende online mechanismen.
- Handelingsperspectief voor daders, slachtoffers en omstanders.
- Plekken waar je experts kunt vinden en hulp kunt krijgen.

Je kunt deze informatie gebruiken voor:

Op school:

- Het bespreken van het onderwerp met jouw collega's.
- Het bespreken van de zorg en begeleiding op jouw school.

In de klas:

- Het toelichten van het onderwerp in jouw klas.
- Het begeleiden van de gesprekken die in jouw klas zullen ontstaan.
- De begeleiding en ondersteuning die nodig kan zijn als leerlingen persoonlijke verhalen delen in jouw klas.

ALGEMENE KENNIS

WAT IS ONLINE GEWELD?

- Met online geweld doelen we op online bedreiging en intimidatie. Wanneer de online en de fysieke wereld in elkaar overlopen, spreken we van hybride geweld. Bijvoorbeeld: een online aanloop van pesterijen en uitdagende berichten mondt uit in een fysieke confrontatie in de (semi-)publieke ruimte, die vervolgens weer wordt gefilmd en online gedeeld.
- Vernedering en wraak spelen daarbij vaak een grote rol. Het speelt zich doorgaans af buiten het zicht van volwassenen.
- De schade kan groot zijn: leerlingen moeten soms van school wisselen, krijgen een strafblad, of kampen met angst of een depressie.
- Het kan plaatsvinden onder zowel jongens als meiden, vaak in groepen.
- De rol van dader en slachtoffer kan door elkaar heen lopen.
- Het is vaak een langdurig proces; een conflict kan een heel schooljaar duren.
- Er is geen ontsnappen aan door de groepsdynamiek, en doordat social media 24/7 aanwezig zijn en content permanent blijft staan.
- Gedeelde beelden zorgen voor een aanhoudend, ook offline, gevoel van onveiligheid.
- Fysieke geweldpleging is altijd strafbaar. Online bedreiging en intimidatie zijn dat niet per definitie, maar kunnen dat wel zijn.
- Jongeren die (in de daderrol) verzeild raken in dit soort geweld kunnen een probleem hebben met zelfcontrole en gevoelig zijn voor provocatie.
- Jongerencultuur zorgt voor verergering en maakt het moeilijk om te stoppen. Er wordt veel waarde gehecht aan status en scores, en er heerst een groot taboe op klikken (snitchen). Daardoor is hulp vragen moeilijk.

Voorbeelden:

- Jongeren die een leeftijdsgenoot dwingen op zijn knieën te gaan en hen 'baas' te noemen, om hun macht te laten gelden.
- Iemand in elkaar slaan uit wraak, omdat diegene een compromitterende foto of video heeft gedeeld.
- Twee groepen jongeren die al langere tijd ruzie hebben en elkaar steeds heftiger opzoeken, waarbij confrontaties worden gefilmd en gedeeld.
- Eén leerling gericht uitkiezen om te pesten of te mishandelen, puur voor de lol of om aandacht te krijgen.

HOE KOMT HET?

- Er wordt binnen de groep snel en hard op elkaar gereageerd. Kleine irritaties kunnen daardoor snel escaleren, en er ontstaat een cultuur waarin wraak nemen als noodzakelijk wordt gezien.
- Online wordt nieuws snel gedeeld. Er zijn veel platformen waar je snel op kunt posten en snel op elkaar kunt reageren. Wat in de echte wereld gebeurt, verspreidt zich razendsnel online.
- Sensationele berichten krijgen meer aandacht dan gewoon nieuws, waardoor een spannend of schokkend bericht zich extra snel verspreidt.

WAT DOET HET?

Maatschappelijk effect

- Online geweld is ongrijpbaar. Doordat het zich vaak afspeelt in zowel de online als de fysieke wereld, is het voor buitenstaanders moeilijk te volgen.
- Het is een uiting van een ongewenste cultuur van vernedering en vergelding, en houdt die cultuur in stand.
- Het zet aan tot nog meer geweld en haat.
- Het ontwricht sociale cohesie.

Effect op dader

- De dader wordt online aangemoedigd of uitgedaagd.
- De dader kan vastzitten in een gevoel van 'moeten' door de druk die hij of zij van peers voelt.
- De dader voelt de noodzaak om te handelen. Zonder een groep of publiek zou dit gevoel niet bestaan.
- De dader krijgt een gevoel van kracht en macht; hij of zij zet iets recht.
- Maar wraak roept nieuwe wraak op: het is een eindeloze cyclus van geweld en vergelding, waar niet zomaar een einde aan komt.

Effect op slachtoffer

- Online geweld kan het leven van een slachtoffer flink verpesten.
- Het zorgt voor angst, onzekerheid en verdriet.
- Diegene schaamt zich en voelt zich voor gek gezet.
- Er kan behoefte aan wraak ontstaan om het weer recht te zetten.
- Het slachtoffer kan langdurig lijden onder eenzaamheid of een depressie, en in de meest ernstige gevallen zo erg dat diegene van school moet wisselen of aan zelfdoding gaat denken.

ACHTERLIGGENDE ONLINE MECHANISMEN

Het ervaren en/of doorzien van de mechanismen die online geweld verergeren:

- **Groeicapaciteit:** een video of bericht verspreidt zich, door het ontwerp van digitale tools en platforms, razendsnel over een groot publiek.
- **Bestending:** content die eenmaal online staat, is bijna niet meer weg te halen; het blijft voor altijd en overal vindbaar.

- **Virtuele realiteit:** voor de dader voelt de online context minder 'echt' aan, waardoor het niet meteen duidelijk is hoe schadelijk zijn of haar gedrag is voor het slachtoffer. Het slachtoffer raakt onmenselijk en de nadruk ligt op amusement in plaats van empathie. Voor het slachtoffer is de impact echter minstens zo groot als bij een incident dat offline blijft.
- **Alledaagsheid:** online wordt er snel gereageerd zonder lang na te denken. Het hoge tempo van online media voorkomt weloverwogen reacties.
- **Wanorde:** online gelden per platform andere en vaak onduidelijke normen, waardoor mensen niet goed weten wanneer en hoe ze elkaar mogen aanspreken op grensoverschrijdend gedrag. Daders zijn vaak moeilijk te vinden, waardoor onrechtmatig gedrag vaak onbestraft blijft.
- **Afzondering:** Jongeren zijn vaak zonder (ouderlijke) begeleiding online, terwijl het ontwikkelen van moraliteit juist afhankelijk is van sociale correctie.

Bron: Online ontspoord, Rathenau instituut

HANDELINGSPERSPECTIEF

Voorkomen dat je dader wordt:

- Vertraag in wat je doet, denk na over de gevolgen van wat je misschien van plan bent.
- Wees je bewust van de menselijke schade die je aanricht.
- Weet dat (online) geweld strafbaar kan zijn.

Handelingsperspectief vanuit de rol van dader:

- Verwijder schadelijke content en vraag anderen dat ook te doen.
- Vraag hulp aan een volwassene die je vertrouwt.

Handelingsperspectief vanuit de rol van slachtoffer:

- Bewaar het beeldmateriaal (bijvoorbeeld met een screenshot) voordat het verwijderd wordt. Dat kan nodig zijn als je aangifte wilt doen.
- Vraag hulp aan een volwassene die je vertrouwt.
- Neem contact op met het jongerenwerk op jouw school of in jouw buurt.
- Overweeg aangifte te doen bij de politie.
- Zoek online hulp.

Handelingsperspectief vanuit de rol van omstander:

- Deel de video of berichten over het conflict niet verder, en vraag anderen dat ook niet te doen.
- Geef tegenspraak.
- Vraag hulp aan mensen die je vertrouwt.
- Neem contact op met het jongerenwerk op jouw school of in jouw buurt.
- Zoek online hulp.

LESOPZET

STAP 0: INTRODUCTIE ONLINE GEWELD

Tijdsduur: 5 minuten

Doel: Voelen hoe het in de klas gaat landen. Aansluiten bij de klas.

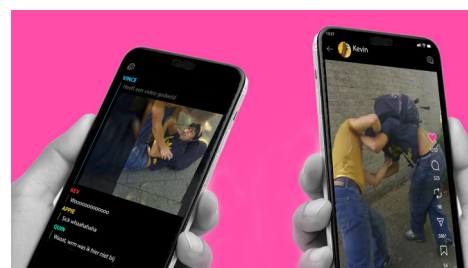
INLEIDING

Vertel kort waar de les over gaat. Haal op wat er bij de leerlingen leeft: welke ervaringen, kennis en opvattingen ze al hebben over online geweld.

Vraag bijvoorbeeld:

- Wat zie je op dit beeld?
- Wat is online geweld voor jou?
- Heb je hier weleens iets van meegemaakt of gezien?

Er zijn geen foute antwoorden; het gaat erom een beeld te krijgen van wat er speelt in de klas.

STAP 1: WAT IS ER GEBEURD?

Tijdsduur: 15 minuten

Doel: Leerlingen betrekken bij het onderwerp, ze goed laten nadenken over de situatie.

INLEIDING

VRAAG 1: WAT IS HIER GEBEURD?

In deze fase vormen de leerlingen een beeld van wat er is gebeurd.

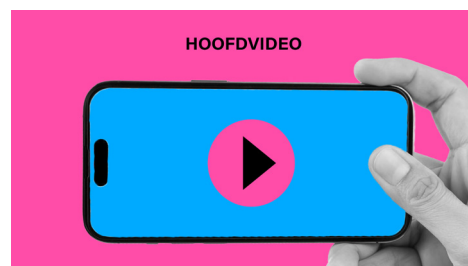
FILM

Laat de bijbehorende startfilm zien en toon deze eventueel een tweede keer.

Laat de klas in groepen bespreken wat er gebeurd is aan de hand van drie vragen.

- Ik zie ... (wat is er gebeurd)
- Ik voel ... (wat vind ik ervan)
- Ik vraag me af ... (ik wil meer weten over...)

Laat de groepen hierna kort met de klas delen wat ze hebben besproken.

- IK ZIE ... (WAT IS ER GEBEURD)
- IK VOEL ... (WAT VIND IK ERVAN)
- IK VRAAG ME AF ... (IK WIL MEER WETEN OVER...)

Vertel de klas dat er nu drie stellingen komen over de situatie om te achterhalen wat de leerlingen van de situatie vinden.

STELLING 1:

Laat de leerlingen stemmen. Bespreek na het stemmen:

- Waarom vinden jullie het overdreven?
- Waarom vinden jullie het juist belangrijk?

STELLING 2:

Laat de leerlingen stemmen over **Paolo**. Bespreek na het stemmen:

- Is Paolo een pestkop?
- Is het terecht dat hij gestraft wordt, en wat is dan "straffen", en wie moet dat doen?
- Wat denken jullie dat het langdurige effect is op Paolo's leven? (Denk aan pesten, onzekerheid, eenzaamheid, spijt, zie ook "effect op slachtoffer" bij de algemene kennis.)

STELLING 3:

Laat de leerlingen stemmen over **Jay**. Bespreek na het stemmen:

- Heeft Jay het recht om Paolo terug te pakken, en hoe zou hij dat dan moeten doen?
- Wat denken jullie dat het langdurige effect is op Jays leven? (Denk aan schorsing, strafrecht, eenzaamheid, spijt, zie ook "effect op dader" bij de algemene kennis.)

BEETJE OVERDREVEN OM HET
HIER OVER TE HEBBEN

- JA, GEZEUR
- NEE, IS BELANGRIJK

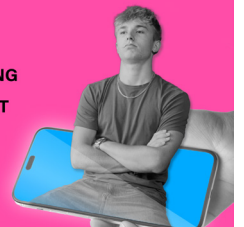
PAOLO

- EIGEN SCHULD, AANSTELLER
- WEL NAAR VOOR HEM

JAY

- WAT EEN KONING
- WAT EEN IDIOOT

STAP 2: WAT VINDEN DE HOOFDPERSONEN?

Tijdsduur: 10 minuten

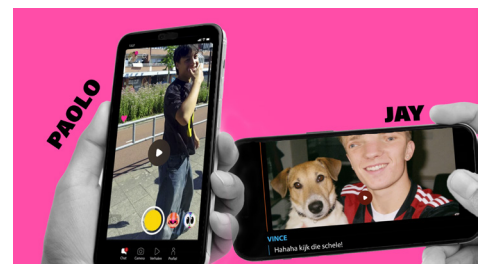
Doel: Snappen dat het vanuit ieders perspectief anders beleefd wordt. Laten zien dat je het voor jezelf kunt goedpraten. Laten zien dat het moeilijk is onder de groepsdruk uit te komen.

VRAAG 2: WAT VINDEN DE HOOFDPERSONEN?

In deze fase onderzoeken de leerlingen de gebeurtenis door in de huid van de hoofdpersonen te kruipen.

STAP 2
WAT VINDEN DE
HOOFDPERSONEN?

Er zijn twee films. Verdeel de films over de zes groepen: drie groepen bekijken de film van Paolo, en de andere drie groepen bekijken de film van Jay. De groepen bekijken alleen hun eigen film. Zorg dat er tussen de groepen niets uitgewisseld wordt.

Deel de lesbrieven uit. Iedere groep bespreekt aan de hand van de lesbrief voor hun hoofdpersoon:

- Wat doet, denkt, voelt de hoofdpersoon?
- Wat vinden de leerlingen daarvan?

Geef aan dat de link van hun filmpje te vinden is op de lesbrief.

Bespreek klassikaal wat de groepen hebben gezien. Geef een paar groepen de beurt. Laat hen, aan de hand van de lesbrief, hun hoofdpersoon aan de klas voorstellen: Wie is Paolo (of Jay)? Wat is er gebeurd, en wat vindt de groep daarvan? Leerlingen die de andere film hebben gezien, mogen vragen stellen of reageren.

Begeleid het gesprek met vragen als:

- Is de klas het eens met het oordeel van deze groep?
- Hoe is het om maar het verhaal van één iemand te horen?
- Wat verandert er nu je ook het verhaal van de andere hoofdpersoon kent?

HANDELINGSPERSPECTIEVEN

Bespreek samen de handelingsperspectieven: wat hadden Paolo en Jay moeten doen, wat hadden ze kunnen doen, en wat moeten en kunnen ze nu nog doen?

Laat leerlingen ideeën geven en vul aan waar nodig. Denk aan:

- Ze hadden niet moeten pesten en terugpakken.
- Hulp vragen aan een volwassene om uit hun conflict te komen.
- Contact met jongerenwerk op jouw school of in jouw buurt.
- Aangifte doen bij de politie. (Paolo)
- Online hulp zoeken.

STAP 3: HOE KON DIT GEBEUREN?

Tijdsduur: 10 minuten

Doel: Snappen hoe zo'n situatie opbouwt en tot een climax komt. Laten zien wat de langetermijnevolgen zijn. Laten zien wat de handelingsperspectieven zijn. Laten zien hoe het over of voorbij gaat.

VRAAG 3: HOE KON DIT GEBEUREN?

In deze fase leert de klas het perspectief van de omstanders kennen: wat zagen en deden zij (of juist niet), en welke rol speelde dat in hoe de situatie kon escaleren?

Bekijk klassikaal de testimonial van **Tessa** (de omstander).

Bespreek klassikaal:

- Wat doet, denkt en voelt Tessa?
- Wat vindt de klas daarvan?

Vraag aan de klas:

- Is Tessa een "snitch"?
- Wat kan Tessa doen? (handelingsperspectief)

Bekijk klassikaal de testimonial van **Vince** (de filmer).

Bespreek klassikaal:

- Wat doet, denkt en voelt Vince?
- Wat vindt de klas daarvan?

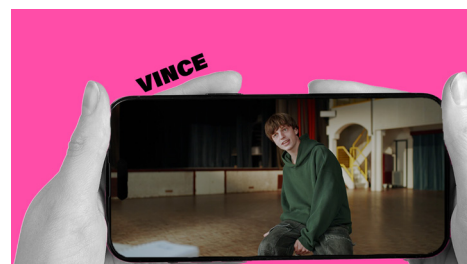
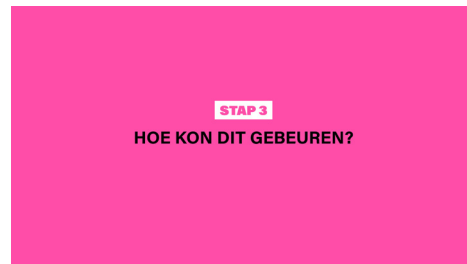
Vraag aan de klas:

- Is Vince schuldig?
- Wat kan Vince nu nog doen? (handelingsperspectief)

HANDELINGSPERSPECTIEVEN

Bespreek klassikaal de handelingsperspectieven van de omstanders. Laat leerlingen zelf ideeën geven en vul aan waar nodig:

- Niet filmen. (Vince)
- Schadelijke content offline halen. (Vince)
- Tegenspraak geven.
- Het negeren van de berichten over het conflict/ het geweld.
- Hulp vragen aan mensen die je vertrouwt.
- Contact met jongerenwerk op jouw school of in jouw buurt.
- Online hulp zoeken.

STAP 4: HOE VOORKOMEN WE DAT DIT GEBEURT?

Tijdsduur: 5 minuten

Doel: Laten zien dat leerlingen zelf invloed hebben op het voorkomen van online geweld. Vertalen wat ze geleerd hebben naar een gezamenlijke klassenafpraak.

VRAAG 4: HOE VOORKOMEN WE DAT DIT GEBEURT?

Vraag de klas: Hoe voorkomen we dat dit soort online geweld (en de digitale aanloop en het gevolg) gebeurt?

- Laat de klas hiervoor ideeën op post-its opschrijven en kort toelichten.
- Verzamel de post-its en hang ze op in de klas.

AFRONDING

Tijdsduur: 5 minuten

Doel: Closure. Met een gerust gevoel de les uit, en weten waar je terecht kunt als je zelf in zo'n situatie zit.

Rond de les af met de klas: wat viel jullie op vandaag?
Geef de leerlingen een compliment voor hoe ze het gesprek zijn aangegaan.

Bespreek met de klas welke afspraak jullie samen maken (verwijs naar de post-its van stap 4). Vat deze indien nodig samen in één zin en hang die op bij de post-its, zodat de afspraak zichtbaar blijft hangen.

Sluit af met waar leerlingen terecht kunnen als ze hulp zoeken of vragen hebben, en noem wanneer jullie in de klas op dit onderwerp terugkomen.

Uiteraard zijn er ook hulplijnen dichterbij. Noem de mentor, een vertrouwenspersoon, de jongerenwerker met wie de school in nauw contact staat. Maak deze hulplijnen zichtbaar voor de leerling.

EXPERTS EN HULP

SLACHTOFFERHULP

<https://www.slachtofferhulp.nl/gebeurtenissen/online-bedreiging/> tel: 0900-0101

Slachtofferhulp Nederland biedt gratis ondersteuning aan iedereen die slachtoffer is geworden van een misdrijf, ongeval of geweld, ook bij online geweld. Ze helpen met praktische, juridische en emotionele ondersteuning.

DE KINDERTELEFOON

www.kindertelefoon.nl tel: 0800-0432

De Kindertelefoon bel je gratis en anoniem. Bellen mag over ieder onderwerp. Bij De Kindertelefoon werken goed getrainde vrijwilligers die weten welke organisatie of instantie jou het beste kan helpen als dit nodig is.

IN JE BOL

www.injebol.nl tel: 0800-0450

Voor jongeren tussen de 16 en 27 jaar oud die anoniem willen praten over hun mentale gezondheid.

OFF LIMITS

hulplijn.offlimits.nl tel: 020-261 5275

Offlimits is het expertisecentrum voor online grensoverschrijdend gedrag, met een focus op online seksueel misbruik.

MIND

www.mindnederland.nl

Hulplijn die informatie, advies en ondersteuning biedt voor personen die te maken hebben met (beginnende) psychische klachten en hun naasten.

113 ZELFMOORDPREVENTIE

www.113.nl tel: 113 of gratis 0800-0113

Het expertisecentrum voor mensen die kampen met gedachten over zelfdoding. Deze hulplijn is 24/7 bereikbaar.

LANDELIJK MELDPUNT DISCRIMINATIE

www.discriminatie.nl tel: 0800-0880

Landelijk netwerk van antidiscriminatiebureaus waar je discriminatie kunt melden — bijvoorbeeld op basis van huidskleur, geloof, beperking, geslacht, seksuele oriëntatie of genderidentiteit. Ze kijken samen met je naar passende vervolgstappen. Ze hebben een speciale pagina voor jongeren die te maken krijgen met discriminatie.

POLITIE

www.politie.nl tel: 0900-8844

Fysiek geweld is altijd strafbaar. Online geweld kan strafbaar zijn, bijvoorbeeld wanneer iemand met geweld wordt bedreigd of geïntimideerd. Via de website van de politie of het telefoonnummer 0900-8844 kun je een melding of aangifte doen.

JONGERENWERK IN JOUW BUURT OF OP SCHOOL

Uiteraard zijn er ook hulplijnen dichterbij. Noem de mentor, een vertrouwenspersoon, de jongerenwerker met wie de school in nauw contact staat. Maak deze hulplijnen zichtbaar voor de leerling.

MEER WETEN?

Bekijk op **www.mijncyberrijbewijs.nl** meer lessen over online weerbaarheid.

